

Deset godina rada fužinarske čitaonice “Dr. Franjo Rački”

Dr. sc. Karmen Delač-Petković

karmen.delac-petkovic@skole.hr

U povijesti goranskoga knjižničarstva Fužine imaju posebno mjesto. U njima je, naime, osnovana prva škola u Gorskom kotaru. Bila je to Trivialna škola utemeljena 1785. godine, samo godinu dana nakon donošenja *Zakona ob ustrojenju obćih pučkih školah i preparandijah*. Tim, popularno zvanim, Mažuranićevim zakonom propisano je da svako mjesto sa župnom crkvom ili 40 *školskih sposobnjaka*, odnosno djece dorasle i sposobne za pohađanje škole, mora imati svoju školu. Dobro ustrojeno školstvo i predani učitelji omogućili su svoj goranskoj djeci pohađanje škola pa je tijekom nekoliko generacija postotak nepismenoga stanovništva pao na gotovo zanemariv broj.

Tako su učitelji pripremili i uvjete za osnivanje knjižnica. Prva goranska školska knjižnica otvorena je 1876. godine, također u Fužinama, a o njoj su se predano skrbili tamošnji učitelji. Pučka čitaonica u Fužinama otvorena je 1860. godine. To je najstarija goranska knjižnica o čijem osnivanju imamo sačuvan zapis u *Knjizi zapisnika* Narodne čitaonice u Fužinama. Njezina dokumentacija nije sačuvana, ali je sačuvana dokumentacija knjižnica koje su je nasljedovale.

U Fužinama su nakon “Pučke čitaonice” otvorene brojne knjižnice. Godine 1865. pokrenuta je “Hrvatska čitaonica”, o čijem radu također nema sačuvanih podataka.¹ U Hrvatskome državnom arhivu u Zagrebu sačuvana su pravila “Zadruga 'Pučka čitaonica' u Fužini”, navodno iz 1891. godine. “Narodna čitaonica Fužine” utemeljena je 1868., “Pučka čitaonica i knjižnica” 1890., a 1954. godine ponovo je osnovana “Narodna čitaonica”. U obližnjem mjestu Vrata osnovane su dvije knjižnice – “Pučka knjižnica” 1909. i “Mjesna čitaonica” 1921. godine. U Liču, nedaleko od Fužina, 1920. godine skupina je entuzijasta osnovala “Hrvatsku čitaonicu” kojoj je ime uskoro zamijenjeno imenom “Narodna čitaonica u Liču”.

Očigledno je da su čitaonice i knjižnice nailazile na ozbiljne probleme u radu koji su ih prisiljavali da naposljetku zatvore svoja vrata, ali je također vidljivo da se mještani nisu s time mogli pomiriti. Želja za knjigom bila je dovoljno snažna da ih i nadalje potiče da osnivaju knjižnice u svojim mjestima.

O svim spomenutim čitaonicama odnosno knjižnicama dostupna je literatura s mnoštvom zanimljivosti, a dostupni su i objedinjeni i vrednovani podaci². Svaka od njih je, na neki način, obilježila svoje doba te bi se o svima moglo posebno pisati. Ovdje ćemo se usredotočiti na povijest najmlađe od njih – “Čitaonice 'Dr. Franjo Rački’”, koju je osnovala i o kojoj se

---

¹ O njoj je pisao Vladimir Mance u monografiji Gorski kotar, ali bi podatke još valjalo provjeriti na terenu.

² Delač-Petković, Karmen. Razvoj knjižnica Gorskoga kotara, Zagreb: doktorski rad, 2012.

brine istoimena fužinarska udruga.³

Godine 2005. na inicijativu nastavnice Stanke Lončarić u Fužinama je utemeljena Udruga “Dr. Franjo Rački”, u spomen na ovoga poznatog Fužinarca – hrvatskoga teologa, povjesničara, jezikoslovca, publicista, političara i prvoga predsjednika Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Dvadesetak članova udruge aktivno potiče kulturni razvoj fužinarskoga kraja i organizira znanstvene skupove, literarne večeri, predstavlja književna djela domaćih i stranih autora, postavlja likovne izložbe te organizira predavanja za mještane. Udruga je preuzela i skrb o godišnjoj manifestaciji “Dani Franje Račkog” koja je u Fužinama prvi put održana 1994. godine, a danas je narasla do državne razine.

Članovi Udruge, pod vodstvom predsjednice Stanke Lončarić i Dalibora Faka, pročelnika Općine Fužine za školstvo i kulturu, odlučili su 2006. godine oživjeti zamrlu knjižničnu djelatnost u Fužinama. Nastavljajući tradiciju fužinarske “Pučke čitaonice i knjižnice”, ustanovu su nazvali “Čitaonica ‘Dr. Franjo Rački’”. Dva su razloga za ovaj odabir imena. Ponajprije, željeli su nastaviti čitaoničku tradiciju u svome mjestu, a bili su, k tome, i praktični. Naime, osnivači su znali za zakonsku obvezu upošljavanja profesionalnih knjižničara u narodnim knjižnicama pa su, osnivajući Čitaonicu, to nastojali izbjeći. Računali su da će u čitaonici knjižničarske poslove moći obavljati i laik, odnosno volonter. Tako su se i Fužine pridružile go-

---

³ Zahvaljujem nastavnici Stanki Lončarić, predsjednici Udruge “Dr. Franjo Rački” i umirovljenoj ravnateljici OŠ Ivanke Trohar na informacijama i pomoći pri izradi ovoga teksta.

ranskim mjestima koja još uvijek imaju čitaonicu, ali u funkciji knjižnice.

Za knjižnicu su Hrvatske šume, odnosno Šumarija Fužine, ustupile prostorije u svojoj zgradi, u središtu Fužina, uz uvjet uređenja i plaćanja režija. *Ministarstvo kulture je 2000. godine s 50 tisuća kuna financiralo uređenje prostora i nabavku polica, a 2001. godine doniralo i računalo. Uređenje prostora financijski je pomogla i općina Fužine.*⁴ Jedan od glavnih inicijatora ovoga projekta bio je Zoran Blažević, predsjednik KUD-a "Vrelo" i Limene glazbe Fužine, a u njegovu ostvarenju založili su se politolog i sociolog prof. Božidar Malinar, načelnici Fužina Ela Korica i Marinko Kauzlarić te doministar kulture Branko Čegec.

Svečano otvorenje bilo je u lipnju 2006., a vodio ga je zavičajni pjesnik Franjo Švob Franina. Tom je prilikom otvorena izložba drvenih skulptura riječkoga umjetnika Zvonimira Kamenara, a Izdavačka kuća Adamić predstavila je drugo, dopunjeno izdanje Švobove knjige "Pošpotljivec z poneštrice".

Čitaonica je bila smještena u dvije prostorije, u prvoj je bila čitaonica s radnim stolom knjižničara, a druga je bila spremišni dio. U čitaonici su se nalazila četiri radna stola s ukupno 16 radnih mjesta za korisnike i tu su se postavljale prigodne izložbe. U trećoj, praznoj prostoriji planiralo se otvoriti galeriju, čime bi se dobio multikulturalni centar.

U spremišnom dijelu bilo je pohranjeno 1685 knjiga koje tada još nisu bile katalogizirane (upisana su svega 503 naslova). Knjige su se obrađivale

---

⁴ Pismo (e-mail) Davora Kauzlarića upućeno 31. siječnja 2012. Karmen Delač-Petković, cit. str. 1.

ručno jer nije bilo računalnoga programa. Oko 60% fonda činila je beletristika, a ostalo je bila referentna zbirka i nešto stručnih knjiga. Među njima je bio i veći broj knjiga nekadašnje fužinarske knjižnice ugašene šezdesetih godina 20. stoljeća, u izdanju Matice hrvatske, Hrvatskoga pedagogijsko-književnoga sбора, Dioničke tiskare i drugih, uključujući dvadesetak naslova s kraja 19. stoljeća. Ove spašene knjige, koje su činile inicijalni fond čitaonice, bile su godinama pohranjene u knjižnici Osnovne škole Ivanke Trohar, a njihovo je vraćanje organizirala gđa Vesna Delak Merle. Najstariji primjerci među knjigama novoobnovljene čitaonice bili su još iz ilirskoga vremena. Bili su različitoga sadržaja, redom poznatih autora, povjesničara i književnika. Bilo je i četrdesetak knjiga na engleskom, talijanskom, francuskom i mađarskom jeziku (izdanja od 1914. do 1970. godine). Od periodike su se čuvala starija izdanja "Mlinarskog lista". Ostatak fonda popunjen je donacijama – knjige su darovali Marijan Bubanž iz Fužina, Gradska knjižnica Rijeka, Narodna knjižnica i čitaonica Delnice, Božidar Malinar iz Zagreba, Matija Glad, Franjo Švob Franina, Žarko Blažević, Hrvatska narodna stranka ogranak Crikvenica, Općina Fužine, Matica hrvatska Ogranak Fužine i drugi.

Od 2006. godine brigu o čitaonici preuzela je Udruga "Dr. Franjo Rački" i prof. Milena Krajnović, zaposlena u Osnovnoj školi Ivanke Trohar u Fužinama, koja je u čitaonici radila dva puta tjedno po dva sata. Od 2007. do 2009. godine u knjižnici je volonterski radila prof. Ivona Lesac, tadašnja knjižničarka fužinarske osnovne škole. Ona je započela s inventarizacijom knjižne građe, a nastavio je prof. Davor Kauzlarić, također knjižničar u OŠ

I. Trohar Fužine, koji je u čitaonici radio jednom tjedno. Odaziv mještana bio je zadovoljavajući te je sve upućivalo na dobar početak rada.

Iskorišteni prostor bio je veličine 45 m², imao je vanjsko i umjetno osvjetljenje jer kroz prozore nije dopiralo dovoljno svjetla. Zimi se zagrijavao električnim grijalicama, što nije preporučljivo za knjižnice. Nije, nažalost, bilo ni dostatno za velike hladnoće pa je posve onemogućavalo rad čitaonice tijekom zimskih mjeseci. Zbog tih je razloga čitaonica prestala raditi krajem 2009. godine,⁵ a stanovništvu je preostala samo posudba knjiga u Županijskom bibliobusu koji redovno obilazi Gorski kotar.

Ova knjižnica, dakle, nije zaživjela iz samo jednoga, ali odlučujućega razloga – Udruga “Dr. Franjo Rački” i Općina Fužine nisu imale dovoljno sredstava za financiranje njezina rada. Međutim, mještani nisu odustali. Godine 2011. Dalibor Fak, pročelnik za kulturu i društvene djelatnosti Općine Fužine, okupio je skupinu mještana u svrhu oživljavanja rada čitaonice, a volonter Slobodan Milić počeo je reinventarizirati njezin fond. Angažiranost Gorana očituje se i u stalnim donacijama knjiga, poput veće donacije knjiga i časopisa iz knjižnice riječke Strojarsko-brodograđevne škole ostvarene u srpnju 2015. godine⁶ te stalnoga doniranja prekobrojnih svezaka iz knjižnice OŠ Ivanke Trohar.

---

⁵ Podatak je dobiven od gospođe Stanke Lončarić.

⁶ Donaciju je ostvarila dr. sc. K. Delač-Petković, knjižničarka Strojarsko-brodograđevne škole za ind. i obrt. zanimanja u Rijeci, nastojeći sačuvati i “udomiti” što više otpisanih knjiga iz školske knjižnice prije preseljenja knjižnice u novi, veličinom neprikladan prostor.

Svjesni navedenih problema u radu, članovi Udruge “Dr. Franjo Rački” duže su vrijeme tražili prikladan prostor za rad svoje Čitaonice. Prostor je pronađen u školskoj zgradi u naselju Vrata, sazidanoj 1889. godine. Udruga je na redovnoj sjednici Skupštine 29. rujna 2015. podnijela zahtjev Općini Fužine za najam prostora u PŠ Vrata za potrebe Čitaonice. Općina je pozitivno odgovorila na ovaj zahtjev i sklopila s Udrugom desetogodišnji ugovor o najmu.

Škola u Vratima građena je u doba kad je u okolici *redovito bivalo preko stotinu dorađe i obavezne djece za školu*⁷ pa se i nadalje očekivao stalan porast broja učenika. Međutim, broj stanovnika u Gorskome kotaru počeo se početkom 20. stoljeća naglo smanjivati. Mlađe je stanovništvo u potrazi za poslom masovno emigriralo u veće hrvatske gradove ili prekomorske zemlje. Stoga se i broj stanovnika u Vratima tijekom posljednjih stotinjak godina gotovo prepolovio. Vidljivo je to iz popisa stanovništva 1910. (456 stanovnika) i 2011. godine (287 stanovnika).

Tako je škola, osnovana 1886., samostalno djelovala do 1956. godine. Školske godine 1956./57. OŠ Fužine prerasta u potpunu osmogodišnju ustanovu te učenici iz Vrata i Liča nakon četvrtoga razreda nastavljaju školovanje u Fužinama. Dvije godine kasnije u općini Delnice osnovano je osam matičnih i šest područnih škola. Škole u Vratima i Liču dobivaju tada status područne škole pri OŠ Ivanke Trohar. U Vratima se do 1971. nastava iz-

---

⁷ Čop, Milivoj. Sto godina rada Pučke škole u Vratima. // Fužine, Lič, Vrata, Belo Selo, Slavica, Benkovic: U povodu 200. godišnjice Škole Fužine 1785.-1985. Fužine: Odbor za proslavu 200-godišnjice škole Fužine, Mjesna zajednica Fužine i Izdavački centar Rijeka, 1985., str. 179.

vodi u četiri razreda s dva učitelja, od šk. god. 1972./73. jedan učitelj radi u tri razreda, a od šk. god. 1978./79. do 2013./14. jedan učitelj vodi dva razreda. Godine 2014. škola je, zbog maloga broja polaznika, zatvorena.

U ispražnjenoj školskoj zgradi našlo se, stoga, dovoljno prostora za druge aktivnosti. Prostor je ustupljen Društvu naša djeca i mjesnoj trgovini. Nakon što je trgovina zatvorena, Općina Fužine ustupila je taj dio zgrade Udruzi “Dr. Franjo Rački”, a članovi udruge su se pobrinuli da dobiveni prostor prilagode potrebama čitaonice. Radovi su trajali od veljače do lipnja 2016. godine, a Udruzi su znatno pomogli Drvenjača Fužine i OŠ Ivanke Trohar. Pomoć u preseljenju knjiga pružila je Udruga “Art klub” iz Fužina koja se preselila u ispražnjeni prostor u zgradi Šumarije. U preseljenje Čitaonice iz Fužina u Vrata uloženo je mnogo sati volonterskoga ra-

Otvorenje nove prostorije Čitaonice

da, ali se trud isplatio jer novi prostor u svemu odgovara potrebama Čitaonice.

Radi se o prostoriji površine 60 m² u kojoj se našlo mjesta za smještaj čitavoga fonda koji Čitaonica posjeduje (1748 naslova – 2672 sveska i 1046 primjeraka časopisa)⁸, za oveći čitaonički stol i kutak za najmlađe. Ima uvjeta za održavanje različitih kulturnih skupova i izložaba, što ranije nije bilo moguće, poput izložbe starih fotografija Fužina koja je zamišljena kao stalni postav.

Svečanost useljenja održana je 3. lipnja 2016., uz brojne mještane i uzvanike. Novi prostor zajednički su otvorili predsjednica Udruge i troje malih Vrataraca i budućih čitatelja: Nina Čebuhar, Mihael Ferbežar i Petar Budišelić. (Ovo troje polaznika fužinarskoga vrtića jedini su ovogodišnji prvašići iz Vrata, upisani u OŠ Ivanke Trohar.) U pozdravnome govoru predsjednica Udruge Stanka Lončarić naglasila je da je novi prostor u svemu prikladniji za korisnike Čitaonice pa se, s pravom, očekuje i njihov češći posjet.

Za početak, Čitaonica će biti otvorena utorkom popodne od 17 do 19 sati te u vrijeme održavanja različitih kulturnih aktivnosti i radionica. Odmah nakon otvorenja u Čitaonici je održan stručni skup “Znameniti Fužinarci”, a u njoj će se ubuduće održavati i godišnji znanstveni skup “Dani Franje Račkoga” koji se ove jeseni organizira 15. put. Udruga želi prostor otvoriti svima koji imaju interesa i volje za rad pa se u Čitaonici planiraju aktivnos-

---

⁸ Popis je sastavio član Udruge gosp. Slobodan Milić, a podatak je dobiven od gospođe Stanke Lončarić.

ti vezane za obnovu starih vještina i zanata, očuvanje baštine fužinarskoga kraja i njegovanje zavičajnoga govora. Za starije će se obnoviti tzv. domaćinski tečaj, kakav su nekoć držale vratarske učiteljice, a za mlade – i one koji se takvima osjećaju – organizirat će se tečajevi informatike i kreativne radionice. Uprava Čitaonice želi u njoj okupljati mlade barem jednom tjedno.

I tako je fužinarska čitaonica opet oživljena. Da bi opstala, nužno je angažirati cjelokupnu javnost. Općina Fužine ima u 2016. godini najbolje ekonomske pokazatelje od svih goranskih općina⁹ pa će sigurno osigurati financijska sredstva za trajnu potporu čitaonici. Najbolje bi bilo financirati stalno zaposlenoga profesionalca barem na pola radnoga vremena, a ako to ne bude moguće, treba angažirati volontera koji će u njoj raditi najma-

Znanstveni skup o znamenitim Fužinarcima

nje dva puta tjedno. Čitaonica treba nastaviti putem kojim je već krenula i maksimalno se otvoriti javnosti – putem projekata, izložaba, predavanja – kako bi korisnici shvatili da je Čitaonica tu radi njih i za njih i kako bi se što prije saživjeli s njome.

Istraživanje povijesti goranskoga knjižničarstva pokazuje koliko je teško osnovati knjižnicu i održati je aktivnom. Osobito je teško voditi samostalnu knjižnicu koja nije u sustavu knjižnica pa ponajviše ovisi o radu i sposobnostima svojih volontera. Stoga je proslava desete obljetnice rada ove Čitaonice ujedno i prilika da zahvalimo predsjednici i članovima Udruge “Dr. Franjo Rački” na uloženoj trudu, čestitamo im na dosadašnjim postignućima i poželimo još mnoga desetljeća uspješnoga rada.

